

АНТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ОНОМАСІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГРАМАТИЦІ

Ономасіологічний підхід до вивчення мовних явищ протиставляється семасіологічному за напрямком дослідження від речі або явища до думки про цю річ, явище й до їхнього позначення за допомогою мовних засобів. У мовознавстві ономасіологія (як теорія номінації та один з розділів семантики) репрезентована у вужчому розумінні як учення про процеси називання словом і лексичної об'єктивзації понять або в ширшому – як галузь дослідження усієї номінативної діяльності в мові, що відображує і об'єктивує членування світу у процесі пізнання його об'єктів і зв'язків [7, 345].

У мовознавстві поступово розширюється коло ономасіологічних досліджень від вивчення власних назв до загальних, від аналізу номінативних функцій іменника до розгляду інших повнозначних частин мови, від окремих повнозначних знаків до комбінаторики знаків і їх поєднання в межах одиниць різної структури (похідного слова, складного слова, словосполучення тощо), від вивчення процесу створення нових назв до аналізу позначення цілих ситуацій, до розгляду не тільки непередикативних сполучень, але й одиниць, що характеризуються предикативністю.

Терміни *семасіологія* й *ономасіологія* традиційно вживаються в лексикології, передбачаючи мовний аналіз у першому випадку з позиції слухача, а в другому – з позиції мовця. Як зазначав Карл Фосслер, семасіолог запитує: що означає це слово?, а ономасіолог запитує: як назвати цю річ? (цитуюмо за [4, 3]).

На початку 60-х років ХХ ст. згадані терміни набули широкого значення в роботах чеських мовознавців Й. Філіпца, М. Докуліла та Я. Кухаржа, які застосували їх до граматичного матеріалу. Далі терміни *семасіологія* й *ономасіологія* активно вживаються у дослідженнях В.Г. Гака, О.С. Кубрякової, Н.О. Слюсарєвої, Ж. Стефаніні, Б. Потьє, В.П. Даниленка, О.О. Селіванової та інших мовознавців.

Незважаючи на наявну літературу, присвячену питанням семантики (лексичної, граматичної тощо), на сьогодні немає однозначного тлумачення семасіологічного та ономасіологічного підходів до вивчення мовних явищ. Зокрема під ономасіологічним підходом розуміють спрямованість дослідження від поняття до слова, від від функції до засобу, від ситуації до номінації тощо.

Ономасіологічний підхід до вивчення мови ґрунтується на врахуванні позиції мовця, який добирає ті або інші мовні форми для вираження того або іншого позамовного змісту й послуговується в своєму мовленні властивою йому мовною системою, натомість семасіологічний підхід передбачає зворотний шлях: мовлення – мовна система/мовна форма – позамовний зміст [4, 3-4]. Проте обидва підходи виявляють тісний діалектичний зв'язок. Спираючись на методологічні засади ономасіологічного підходу до вивчення одного з найскладніших, центральних розділів мовознавства – граматики, до наукового обігу уведено термін *ономасіологічна граMATика*, тобто та, що забезпечує потреби мовця.

Джерела ономасіологічних досліджень в європейській граматиці сягають античності, зокрема давньогрецької філософії мови Платона й Арістотеля, а джерела семасіологічних досліджень – граматик Діонісія Фракійського (Фракійця) та

Аполлонія Діскола. Причін розвиток семасіологічного напрямку сприяв зародженню, формуванню ономасіологічних засад у граматичних дослідженнях давнього періоду. Чіткішими, зокрема, були уявлення про структуру семасіологічної граматики, на відміну від ономасіологічної. У цьому є певна закономірність: опису змістових структур мови обов'язково передують виявлення її формальних структур, бо до складу структур першого типу входять декілька структур другого типу [4, 119].

Перші спроби ономасіологічного осмислення мови були зроблені давньогрецькими філософами Платоном і Арістотелем. Але вони не були лінгвістами. Тому ономасіологічні основи наукового опису, закладені в їхніх працях, були орієнтовані на виконання насамперед філософських, а не лінгвістичних завдань.

Головна праця Платона – діалог “Кратіл” – була присвячена переважно словотвірним проблемам, яким філософ не надав самостійного дисциплінарного статусу, а розглядав їх у зв'язку з проблемами походження мови. Лінгвістичні питання цікавили Платона передусім у суто філософському, зокрема гносеологічному, сенсі. Мова, на його думку, повинна слугувати надійним інструментом у пізнанні істинної природи речей, тобто люди повинні утворювати нові слова відповідно до природи, сутності позначуваних ними явищ позамовної дійсності. Отже, ці питання мали ономасіологічне спрямування (явище → слово). Платон вважав, що творення нових слів – це закономірний процес, що реалізується за певними правилами. Він доводив, що різні за звучанням слова можуть мати спільне не тільки значення, а також те, що в сучасному мовознавстві називається внутрішньою формою слова (за Платоном – це ідея, образ імені) [6, 147]. Філософ зазначав: “І якщо не кожний законодавець (тобто мовець – І.Д.) утілює ім'я в одних і тих самих складах, це не повинно нас дивувати. Адже не всякий коваль утілює одне і те саме знаряддя в одному і тому самому залізі: він робить одне і те саме знаряддя для досягнення однієї і тієї самої мети; і поки він відтворює один і той самий образ, нехай в іншому залізі, це знаряддя буде правильним...” [8, 424]. Платон прагнув, щоб діяльність мовця, спрямована на творення нового слова, була не стихійною, а свідомою. Результатом цієї діяльності повинно стати слово, яке своїм звуковим і морфемним складом відображатиме сутність, істинну природу позначуваного явища. Учений писав: “... давати імена потрібно так, як відповідно до природи треба давати і отримувати імена, і за допомогою того, що для цього природою визначено, а не так, як нам заманеться...” [8, 421]. Отже, мовець (“законодавець”) перед тим, як утворити нове слово, повинен дослідити властивості позначуваної цим словом речі, а допомогти в цьому йому може філософ (“діалектик”). Лише тоді мовець утворить *правильне* слово, тобто слово, яке відображатиме природу відповідної речі чи явища. Ці ідеї втілювалися у так званій теорії звукового символізму, коли відповідним звукам надавалися певні значення. Вустами Сократа Платон виголошував: “Звуком *i* [мовець] скористався для вираження всього тонкого, що могло би проходити через речі; за допомогою звуків *ph, ps, s ... i dz* (це звуки, що ніби “дихають”) він, називаючи речі, наслідував подібні їхні властивості”; “Оскільки при вимовлянні *l* язик дуже ковзає, опускаючися донизу, то він [“законодавець”] за подібністю так дав імена “гладкому” (*leia*), “тому, що ковзає” (*olisthanein*), “тому, що вилискує” (*liparon*), “смолистому” (*collodes*) та іншим подібним речам” [8, 472-473].

Проаналізувавши вже створені слова зі словотвірного погляду, Платон застосував елементи семасіологічного принципу. Учений диференціював імена

“правильні” та “неправильні”. На відміну від правильних, *неправильні* імена мають у своєму складі такі звуки (якщо це непохідне слово) або такі словотвірні морфеми (якщо слово похідне), які не відповідають реальним властивостям позначуваних речей (явищ). Філософ наголошував на тому, що “... потрібно вміти знайти для кожного імені відповідну [річ]: або одне слово пов’язати з однією річчю, або віднести до цієї речі суміш із багатьох слів” [8, 469-470]. Платон також порівнював мовця з художником, який, прагнучи що-небудь зобразити, змішує фарби. Далі “ми будемо приміряти звуки до речей ... зі слів і виразів ми складемо якесь велике, прекрасне ціле на зразок мальовничого образу, а потім і ціле міркування” [8, 470].

На відміну від “натураліста” Платона, який пов’язував походження слів з природою позначуваних ними явищ, Арістотель був “конвенціоналістом” у питаннях словотвору. На його думку, “імена мають значення за домовленістю (угодою – І.Д.), адже від природи немає ніякого імені” [2, 94]. Арістотель у своїх працях зосереджував увагу на фразотворчих проблемах, зокрема на фразотворчих засобах мови, що служать для вираження різних онтологічних і гносеологічних категорій, щоправда, переважно заради вивчення самих цих категорій, а не засобів їхнього мовного вираження.

Своїми працями “Поетика” та “Риторика” Арістотель певною мірою сприяв виокремленню лінгвістики з лона філософії. Граматичні уявлення мислителя формувалися у процесі його філософських занять. Незважаючи на те що Арістотель не був лінгвістом, проте в його працях спостерігаються спроби відмежувати лексикологічну, морфологічну та синтаксичну проблематику.

Арістотель розробляв учення про буття (онтологію) і виділив 10 його категорій: сутність, якість, кількість, відношення, місце, час, положення, притаманність, дія і підлягання дії [2, 55; 10, 34]. Також він вивчав різні гносеологічні (рід, вид) та логічні (суб’єкт судження – підмет, його предикат – присудок) категорії. Онтологічні категорії давньогрецький філософ аналізував у процесі їхнього пізнання, визначаючи їхнє місце у побудові судження, тобто співвідносив їх насамперед з категоріями суб’єкта судження і його предиката. Так, сутності (субстанції) він поділяв на “перші” та “другі” залежно від того, яку роль вони відіграють у судженні. “Перші” – це суб’єкти, а “другі” – це предикати. Наприклад, у судженні “Сократ – людина” *Сократ* – це суб’єкт судження (“перша” сутність), а *людина* – предикат (“друга” сутність). На думку В.П. Даниленка, такий процес можна кваліфікувати як “компонент фразотворчої діяльності мовця, бо суб’єкт судження стає в акті фразотворення підметом, а предикат – присудком” [4, 123]. Аналізуючи процес побудови судження, Арістотель послуговувався не лише логічними, але й граматичними поняттями. Наприклад, у судженні “Сократ – людина” він виділяє предикат, який виражений видовим словом, що є іменем, тобто іменником [2, 55-56]. Отже, процес побудови судження, який пов’язаний з фразотворчою діяльністю суб’єкта пізнання, проєктований насамперед у функціонально-ономасіологічну площину.

Філософські категорії Арістотель розглядав з семасіологічних і ономасіологічних позицій, указуючи, як правило, на засоби їхнього вираження в мові. Та сама категорія могла виступати як семасіологічна, так і ономасіологічна. Порівнюючи так звані “другі сутності” та якості, філософ зосереджував увагу на морфологічних ознаках слів, за допомогою яких ці сутності та якості позначалися.

Зокрема Арістотель дійшов висновку, що другі сутності позначаються за допомогою іменників (“Сократ – людина”), а якості – за допомогою прикметників (“Сократ білий”), які, на відміну від іменників, мають ступені порівняння. Якості можуть виражати більший або менший ступінь свого вияву в субстанції, а другі сутності – ні. Арістотель зазначав: “Якості припускають більший або менший ступінь. Про одне біле кажуть, що воно більш біле або менш біле, ніж друге ... Сутність же ніяк не називається сутністю більшою чи меншою мірою. Адже й людина не називається в теперішній час більшою мірою людиною, ніж раніше” [2, 60, 77]. Отже, філософські категорії в Арістотеля спочатку уподібнюються до семасіологічних (як наслідок пошукової діяльності у напрямку “мовна форма → позамовний зміст”), а потім – до ономасіологічних (відповідає дослідницькій діяльності в напрямку “позамовний зміст → мовна форма”).

З-поміж інших мовних проблем Арістотель також приділив увагу мовленнєвотворчій діяльності людини. Він писав: “Мовленням є таке змістове звукосполучення, частини якого, взяті окремо, щось позначають як говоріння (розповідання – І.Д.), але не як ствердження чи заперечення ... до мовлення належить, по-перше, просте висловлення, наприклад, коли щось до чогось [приписується] або щось від чогось [віднімається], а по-друге, таке, яке складається з простих, наприклад, складне мовлення” [2, 95-96].

Стоїчна філософська школа виявила значний інтерес до суто мовних проблем. Стоїки вважали, що логіка – це вчення про мову, мовлення, тому її предметом мають бути не лише поняття, судження, умовиводи, але й словесні способи їхнього вираження, тобто словесні знаки (звуки, склади, слова, речення) [3, 454; 6, 181]. Елементи застосування ономасіологічного принципу у вивченні мовних явищ виявилися у визначеннях синтаксичних одиниць, наприклад, речення. На думку Діогена Вавілонського, “речення є звук, що виходить із розуму” [1, 74]. “Висловлюване” – це в особливий спосіб організована думка, тобто така думка, що знаходить вираження в мовленні [6, 188]. Як зазначив у своїй праці Діоген Лаертський (Лаерцій), “присудок – це те, що говорить про щось, або ж (за визначенням школи Аполлодора) річ, пов’язана з якоюсь чи якимись іншими, або ж недостатнє висловлення, пов’язане з прямим відмінком для утворення судження” [5, 288]. Семасіологічний підхід спостерігається там, де стоїки розмірковують над змістовим аспектом мовлення, над “позначуваням”.

Значний внесок стоїків, пов’язаний з розробкою граматичних дисциплін, полягає у вченні про частини мови. До них Діоген Вавілонський і Хрісіпп зараховували, крім дієслова, сполучника (сюди належить також прийменник) та члена (артикля і займенника), також і лексикологічні категорії – імена загальні та власні [5, 286; 6, 191]. Недоліком учення стоїків було те, що розподіл слів за частинами мови ґрунтувався переважно на семантичних і синтаксичних ознаках, а морфологічні ознаки не бралися до уваги [9, 309].

Вагомий внесок стоїків також у вивченні відмінків імен та часів дієслів, причому відмінок у їхньому трактуванні – суто семантична категорія, а часи дієслова – складна, багаточленна система. Зокрема стоїки вирізняли 4 дієслівні часи, зважаючи на претік дії щодо теперішнього чи минулого, а також на те, чи є дія закінченою, чи продовжує тривати.

Значний синтаксичний доробок стоїків. Вони виділили різновиди речень за метою висловлювання (розповідні, питальні та спонукальні), класифікували речення-судження на основі диференціації різноманітних типів предикатів [6, 200-201]. До першого (основного) типу належали речення, у складі яких предикат, виражений неперехідним дієсловом, сполучається з підметом у формі називного відмінка (“Сократ гуляє”). Другий тип презентують речення, у яких предикат не потребує додатка й вживається з суб’єктом у формі непрямого відмінка (“Сократу сумно”). Третій тип – речення з дієсловом-присудком (неповним предикатом), що вимагає доповнення (тобто додатка) для повноти висловлення, та підметом у формі називного відмінка іменника (“Платон любить Діона”). До четвертого типу належать речення, у яких дієслово-присудок потребує додатка (неповний колопредикат) для повноти висловлення і сполучається з суб’єктом у формі непрямого відмінка (“Платону шкода Діона”). Ця класифікація, на думку В.П. Даниленка, є ономасіологічною в своїй основі, бо вона не обмежує засоби вираження суб’єкта судження лише формою називного відмінка та її функціональними еквівалентами [4, 126-127]. Семасіологічні засади покладено в основу іншої класифікації предикатів і речень, згідно з якою розрізнялися активні, пасивні та зворотні конструкції [5, 288]. Стоїки розмежовували прості та складні речення, класифікували складні речення за ознакою нетранспозитивного вживання сполучників – єднальних, розділових, умовних, причинових тощо. Звернення до складних речень зумовлювалося потребами в їх логічній теорії і базувалося на семасіологічних принципах. Свої граматичні дослідження стоїки будували на ономасіологічних та семасіологічних засадах, виходячи з уявлення про паралелізм між думкою та мовним вираженням [6, 203].

Семасіологічний напрямок, презентований у дослідженнях стоїків в недостатньо розвиненій формі, набув свого розквіту в олександрійській граматичній школі. Як відомо, олександрійська граматики посіла центральне місце в античному мовознавстві. Основні завдання її представників полягали в граматичній інтерпретації застарілих текстів, тобто олександрійці формували граматику семасіологічного типу, в якій основним методологічним принципом виступає позиція слухача, а не мовця. Діонісій Фракієць та Аполлоній Діскол як представники олександрійської граматики на перший план ставили морфологію та синтаксис. Проблеми словотвору та лексикології розглядалися ними в межах морфології, бо ці розділи не мали статусу самостійних дисциплін в олександрійській граматиці. Як зазначав Діонісій Фракієць, “граматика є обізнаність (емпірія) більшою мірою в тому, що говорить у поетів і прозаїків” [1, 111]. Такий підхід ототожнює граматику з літературознавством. Проте більша частина граматики Діонісія Фракієця присвячена аналізу частин мови та їх акциденцій. Діонісій виділив 8 частин мови – ім’я (сюди увійшов і прикметник), дієслово, дієприкметник, артикль, займенник, прийменник, прислівник (сюди також належать частка і вигук) і сполучник. Морфологічні акциденції (рід, число, відмінок у імен, спосіб, стан, особа, час у дієслів та ін.) розглядалися разом із словотвірними та лексикологічними (“образами” та “видами”) [4, 127]. Граматика Діонісія Фракієця посіла особливе місце серед граматичних розробок, бо висвітлене в ній вчення про частини мови та їх акциденції лягло в основу традиційної семасіологічної морфології.

Ще однією граматиною семасіологічного типу стала граматика Аполлонія Діскола, який дослідницьку увагу зосередив на синтаксисі частин мови. Основним своїм завданням він уважав поєднання окремих слів у повнозначне речення.

Використовуючи назви частин мови та назви їхніх акциденцій, Аполлоній надавав їм синтаксичного змісту. Він аналізував валентні властивості частин мови, зокрема сполучуваність дієслів, займенників, прийменників, артиклів з іншими класами слів. Так, він визначав граматично правильні та неправильні словосполучення. Аполлоній дійшов висновку, що в основі синтаксичної сполучуваності слів лежать специфічні властивості частин мови, їхня семантика [6, 232-233].

Донат і Прісціан у своїх працях послуговувалися методологічними засадами олександрійців. Вони прагнули застосувати досягнення грецьких граматистів для вивчення латини.

Яскравою постаттю античного періоду, з ім'ям якої пов'язують зародження ономасіологічного напрямку в історії граматики, є Марк Теренцій Варрон. На відміну від Платона й Арістотеля, Варрон був не тільки філософом, але й лінгвістом. Йому належала спроба власне лінгвістичного застосування ономасіологічного принципу, або підходу, у вивченні мови, зокрема граматики. Римський учений у своїх дослідженнях спирався на семасіологічну "Граматику" Діонісія Фракійця, що узагальнювала та далі розвивала граматичні дослідження олександрійських філологів (Зенодота, Каллімаха та ін.) і стоїчних логіків (Зенона, Діогена Вавілонського тощо). Лінгвістичне мислення Варрона було ономасіологічним, каузальним та історичним водночас [4, 128]. У своїй дослідницькій діяльності учений порушував питання про походження мови, з'ясування причин виникнення певних мовних явищ, використовуючи діахронічний підхід та ономасіологічний напрямок пошуку "позамовний зміст → мовна форма". Варрон, на відміну від своїх попередників, у питаннях походження мови не обмежувався вивченням лише явищ словотворення, але й досліджував історію морфологічних форм слова. Ономасіологічні аспекти граматики Варрона були пов'язані насамперед з поясненням причин, що лежать в основі творення нових слів і форм слів. Граматику він поділяв на словотвір, морфологію та синтаксис. Варрон писав: "... мовлення за природою трійчасте, і перша його частина – як слова були встановлені для речей; друга – в який спосіб вони, відхилившись від цих останніх, набули розрізень; третя – як вони, розумно поєднуючись між собою, виражають думку" [1, 85]. Словотвірні та морфологічні явища аналізувалися ним з діахронічного погляду, а синтаксичні – з синхронічного. У граматичній концепції Варрона ще не було чіткої межі між словотвором і морфологією, що позначилося на його тлумаченні поняття "відмінювання". Відмінювання він поділяв на довільне (словотвір) та природне (словозміна). У другому розділі своєї праці "Про латинську мову", тобто в морфології, Варрон наводить приклади формотворення (словозміни) (Priamus "Пріам" – Priamo "Пріаму"; lego "читаю" – legi "прочитав") та словотворення (Terentius "Теренцій" – Terentia "Теренція"; mamma "груди, груди" – mammosae "грудасті") [1, 85-87], разом з тим, проблемам словотвору спеціально присвячено першу частину його граматики. Досліджуючи словотвір, Варрон застосовував як семасіологічний, так і ономасіологічний підхід. Етимологічний аналіз відомих латинських слів потребував семасіологічного спрямування, а з'ясування того, як утворюються нові слова, ґрунтувалося на ономасіологічних засадах. На думку В.П. Даниленка, структурно-ономасіологічні погляди Варрона певною мірою висвітлені в аналізі твірних та похідних слів: учений не просто констатував той факт, що у виборі твірних слів для похідних утворень звертають увагу на ті або ті ознаки позначуваних речей, але й

узагальнив ці ознаки в певні змістові (семантичні) категорії, зокрема категорії частини та цілого [4, 130]. Ці ж категорії виступали у нього як ономасіологічні, коли дослідник класифікував твірні слова. Наприклад, *homo* (“людина”) – твірне слово, що позначає ціле, а *homunculus* (“людинка”) – похідне; *ingenium* (“розум”) – твірне слово, що позначає частину, а *ingeniosi* (“розумні”) – похідне [1, 87]. Похідні слова Варрон співвідносив з категорією місця, наприклад, *Roma* (“Рим”) твориться від *Romulus* (“Ромул”); жителя, наприклад, *Romanus* (“римлянин”) утворюється від *Roma* (“Рим”). Вряд чи можна надати згаданим категоріям повноцінного ономасіологічного статусу, адже словотвірні структури, з якими вони співвідносяться, досить обмежені, проте ці категорії виступають тим базисом, підґрунтям, на якому вибудовується процес словотворення. Отже, вчений спробував систематизувати словотворчі засоби латинської мови, беручи до уваги категорії цілого, частини, місця тощо.

Варрон приділив значну увагу співвідношенню об’єктивних і суб’єктивних чинників у “відмінюванні” (як у словотворі, так і в словозміні). На перевагу суб’єктивних чинників у словотворі вказувала сама назва – “довільне відмінювання”. Учений зазначав: “Довільне [відмінювання] – це таке, коли кожен відмінює так, як заманеться. Так, наприклад, якщо три людини купили в Ефесі по одному рабу, то буває, що один відмінює ім’я від того, хто продав, від Артемідора, й називає Артемою; другий – від країни, де купив, від Іонії – Іоном; третій за Ефесом – Ефесієм; а ще хтось від іншої якої-небудь речі, як завгодно” [1, 88]. Об’єктивний чинник домінує в “природному відмінюванні”, тобто словозміні. “Природним відмінюванням, – писав Варрон, – я називаю таке, яке виникає не від волі окремих людей, а від загальної згоди. Так, усі, встановивши імена, однаково відмінюють їх за відмінками й однаково говорять: ... цього Іона, цього Ефесія; так само й в інших відмінках” [1, 88]. Проте роль об’єктивних факторів у словотворенні та суб’єктивних у словозміні він також не заперечував, наголошуючи на тому, що вони часто збігаються. Ономасіологічні мотиви в міркуваннях Варрона спостерігалися також тоді, коли він висував на перший план роль об’єктивного чинника в словотворенні й суб’єктивного в словозміні. Зокрема він зазначав, що імена відмінюються за відмінками за потребами мовця, “щоб той, хто говорить..., міг відрізнити, коли він закликає, коли дає, коли звинувачує...” [1, 87].

Варронові належали також перші спроби ономасіологічного опису морфологічних явищ мови. В основу його класифікації частин мови були покладені змістові категорії, які співвідносилися з відмінками та граматичними часами. Усі слова він поділив на 4 класи: імена – слова, що мають відмінкові форми, але не мають часових форм (іменники, прикметники, числівники та займенники); дієслова – слова, що мають часові форми, але не мають відмінкових форм; дієприкметники – слова, що мають і часові, і відмінкові форми; прислівники та інші слова, які не мають ані відмінкових, ані часових форм [1, 105-106; 6, 240]. На думку В.П. Даниленка, цю класифікацію можна вважати першою спробою міжрівневої класифікації частин мови, виконаною на ономасіологічних засадах. Проте ця спроба виявилася невдалою, бо в основу класифікації покладено помилковий вибір змістових категорій [4, 132].

У граматичній концепції Варрона презентовано елементи ономасіологічного підходу щодо інтерпретації окремих морфологічних категорій (так званих акциденцій змінюваних частин мови). Зокрема він звертав увагу на невідповідність між категорією статі і засобами її вираження в латинській мові: “Так, чоловік носить ім’я

Perpenna чи Alfena жіноче за формою, і навпаки, paries “стіна” за формою подібне до abies “ялина”, але перше з цих слів уважається чоловічого роду, а друге – жіночого, хоча за природою і те і те середнього” [1, 101].

З’ясовуючи причини появи та вживання явища словозміни (“природного відмінювання”), Варрон керувався функціонально-ономасіологічним підходом. Походження граматичного роду в іменників на позначення тварин він з’ясовував, виходячи з практичного значення цих тварин для людини. Учений зазначав: “... хоча за всяким мовленням приховується природна річ, проте, якщо вона не доходить до практичного застосування, то й слова до неї не доходять; так, мовиться equus “жеребець” і equa “кобила”, тому що їхнє розрізнення має практичне значення; а corvus “ворон” і corva “ворона” – ні, бо тут природне розрізнення не має практичного значення” [1, 101].

Отже, зародження ономасіологічного осмислення мовних, зокрема граматичних, явищ починалося в лоні античності з наукових концепцій Платона, Арістотеля, Марка Теренція Варрона та ін. Ономасіологічний підхід до вивчення мови тісно переплітався з семасіологічним, часто спирався на нього.

Вивчення джерел ономасіологічних досліджень у граматиці дасть змогу глибше з’ясувати ономасіологічну сутність різних частин мови та їхніх граматичних категорій, виявити раціональні тенденції ономасіологічного осмислення процесів слово- та фразотворення, зробити важливі теоретичні узагальнення щодо структурного та функціонального аспектів ономасіологічної граматики, висвітлити історію розвитку ономасіологічного та семасіологічного напрямків у мовознавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Античные теории языка и стиля (антология текстов) / Общ. ред. О.М. Фрейденберг. – СПб: Алетейя, 1996. – 363 с.
2. Аристотель. Сочинения: В 4 т. М.: Мысль, 1978. – Т. 2. – 687 с.
3. Асмус В.Ф. Античная философия. – М.: Высшая школа, 1976. – 543 с.
4. Даниленко В.П. Ономасиологическое направление в грамматике. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1990. – 348 с.
5. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии/ Общ. ред. и вступ. статья А.Ф. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – 620 с.
6. История лингвистических учений. Древний мир / Отв. ред. А.В. Десницкая, С.Д. Кацнельсон. – Л.: Наука, 1980. – 258 с.
7. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 709 с.
8. Платон. Сочинения: В 3 т. – М.: Мысль, 1968. – Т. 1. – 626 с.
9. Тронский И.М. Основы стоической грамматики // Романо-германская филология: Сб. статей в честь ак. В.Ф. Шишмарева. – Л. Изд-во ЛГУ, 1957. – С. 299-310..
10. Філософський словник / За ред В.І. Шинкарука. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.